

Voljela je Boga i svoj narod, a oni koji su je utamničili rekli su da je »tvrđ orah«

S. M. RADOSLAVA (MARIJA) POLJAK

Garčin (HR) 1921. – Mostar, 1977.

Šutjela je o svojim mukama, a radovala se životu pred sobom

► Piše: s. Natalija Palac

S. Radoslava jedna je od brojnih sestara franjevki Provincije sv. Obitelji u Hercegovini koja je prošla iskustva jugokomunističkih tamnica. Stupila je u novicijat 1942. u Mostaru, u jeku Drugoga svjetskog rata. Tu je godinu dana poslije položila i prve zavjete. Veći dio života, 1948. – 1965., provela je na podružnicama u Bosni: u franjevačkim samostanima na Plehanu i u Kreševu, a zatim niz godina u Domu za djecu s teškoćama u razvoju u Kreševu, odnosno Dusini kod Kreševa i u Prijedoru. Iz Bosne su je potrebe zajednice odvele u Njemačku (Dorsten i Heilbronn), u Caritasov starački dom gdje je kroz šest godina vršila službu upraviteljice doma i službu predstojnice u tamošnjoj zajednici sestara (1969. – 1975.). Nakon toga radila je kao tajnica Naših ognjišta u Tomislavgradu. Na toj dužnosti zatekla ju je i smrt – umrla je u mostarskoj bolnici 1977.

Svi ovi navedeni podatci o s. Radoslavi poznati su svima u zajednici. No, jedan isječak iz njezina života ostao je pokriven tamnom zaborava. Nikada nitko, pa ni ona sama, nije govorio o njezinu v r e m e n u provedenu u tamnici. Otkriće toga dijela njezina života bilo je iznenađenje i za one koje su s njom godinama radile. Netko je morao znati, ali, očito je, za vrijeme njezina života, kao i u obiteljima, stariji nisu o takvim »temama« pripovijedali mladima.

Nakon dolaska jugokomunista na vlast 1945. započelo je vrijeme progona svih onih u kojima su vidjeli »narodne neprijatelje«. Crkva je novoj vlasti bila omiljena meta. Tako se i s. Radoslava našla u prvoj skupini sestara koje su dospjele u tamnicu krajem 1945.¹ Imala je tada 24 godine, a radila je u mostarskoj bolnici.

Zatvorena je na blagdan Bezgrješne, 8. prosinca 1945. Osuđena je pred Divizijskim vojnim sudom u Mostaru 30. ožujka 1946. na dvije godine tamnice s prinudnim radom i godinu dana gubitka političkih i građanskih prava nakon isteka kazne.

S. Radoslava je osuđena u jednom velikom procesu s još 26 osoba od kojih su većina bile žene! Gotovo sve od tih djevojaka i udanih žena nalazile su se u dobi između 18 i 25 godina, a bile su rođene ili pak nastanjene na području Mostara (Cim, Ilići) i Bijelog polja. Zajednička krivnja svih osuđenih bila je »što su od avgusta 1945. godine do njihovoga lišenja slobode u decembru mjesecu iste godine stvorili u Mostaru i okolini organizaciju sa fašističkim ciljevima, a da bi u zajednici s naoružanim ustaškim odmetničkim bandama silom oborili postojeće državno uređenje i osnovne tekovine oslobodilačkog rata u FNRJ, vršili propagandu koja je u sebi sadržavala poziv na nasilno obaranje postojećeg stanja, vrbovali su za bande u šumi, prebacivali ih, organizovali sakupljanje pomoći za ustaške bande u sanitetskom materijalu, odjeći i drugom raznom materijalu te sakupljeni materijal slali odmetnicima u šumu.«²

Stotine procesa nakon »oslobodjenja« 1945. i poslije, kroz nekoliko godina, temeljili su se na ovakvim

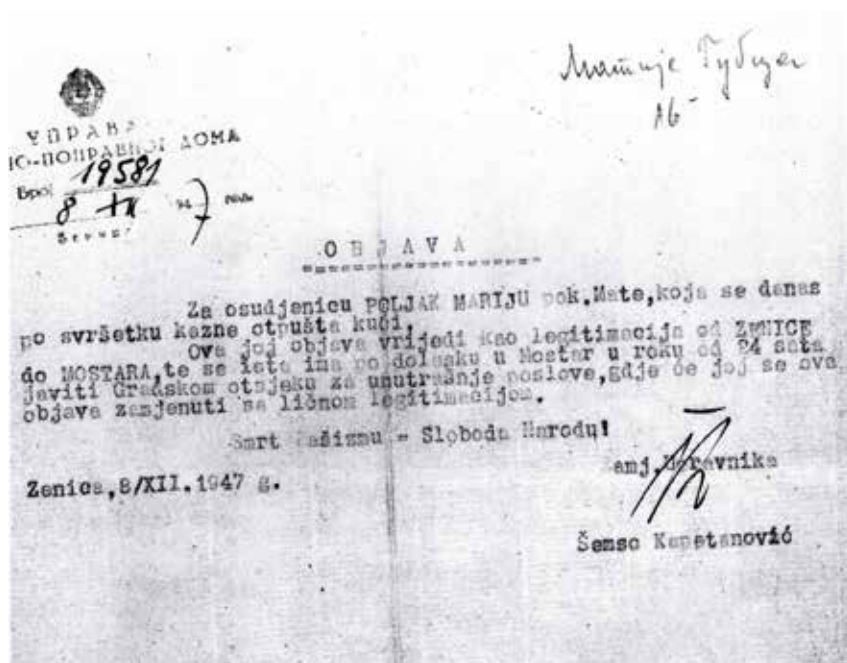
¹ Usp. Natalija Palac, *U knjigu života upisane*, Provincijalat Školskih sestara franjevki Provincije Svete obitelji, Mostar, 2013., str. 119., bilješka 190.

² Arhiv Kazneno-popravnog doma u Zenici (dalje: AKPDZ), MB 4115 (*dosje Marija Poljak*).

optužbama. I na temelju njih izricane su dugogodišnje kazne tamnice s prisilnim radom i gubitkom političkih i građanskih prava. Na tom je tragu i optužba protiv s. Radoslave koja je navodno (zajedno sa sestrom Melitom Galić) »neutvrđenog dana mjeseca oktobra 1945. g. iz državne bolnice u Mostaru odnijela 4 kutije injekcija i nekoliko zavoja Primorac Stani s tim da to ova otpremi odmetnicima u šumu, što je ona i učinila preko optužene Blažević Božice i optužene Krešić Kate.«³

Na izrečenu su se presudu osuđeni iz ovoga procesa žalili Armijskom vojnom sudu u Sarajevu, a također se žalio i divizijski vojni tužitelj u Mostaru zbog »preblago odmjerene kazne« polovici osuđenih među kojima su bile i s. Radoslava i s. Melita. Armijski sud u Sarajevu potvrdio je presudu prvostupanjskog vojnog suda u Mostaru jer »niti žalba divizijskog vojnog tužioca niti optuženih ne pružaju sudu nikakve nove činjenice ili okolnosti koje prvostepeni sud nije imao u vidu pri donošenju svoje odluke.«⁴

U procesu u kojem je osuđena s. Radoslava bilo je optuženo još nekoliko sestara, ali one su oslobođene optužbe (unatoč žalbi vojnog tužitelja u Mostaru na takvu odluku). Bile su to: Veronika s. Tomislava Vučić i Šima s. Hortenzija Antunović, kojima je na teret bilo stavljeno da su potkradale sanitetski materijal u bolnici u kojoj su radile. Taj mate-

Otpusnica iz tamnice

Imala je 24 godine kada su je jugokomunisti, zajedno s drugim mladim ženama i djevojkama iz Mostara, uhitili pod lažnom optužbom da pomaže »narodnim neprijateljima«. Podnijela je tamničke godine i poslije revno služila svojoj zajednici.

rijal, prema optužbi, trebao je biti otpremljen »bandama u šumi« posredstvom drugih dviju sestara: s. Veselke (u sudskom spisu pogrešno napisano Veronika) Dugandžić i s. Krešimire Tomas.⁵

S. Radoslava je dio tamničkih dana provela u Mostaru, a drugi dio u kaznenopopravnom domu u Zenici. Prema svjedočanstvima dviju sestara, u Mostaru je bila na dva mjesta: u nekadašnjoj vojarni Sjeverni logor, a onda jedno vrijeme i u zloglasnoj mostarskoj tamnici Čelovini.⁶ U zeničku je tamnicu dovedena 16. listopada 1946. i tamo je ostala do 8. prosinca 1947., odnosno do posljednjeg dana kazne na koju je bila osuđena. Za vri-

jeme njezina boravka u Zenici u istoj je tamnici robijalo još tridesetak redovnica raznih redovničkih družba. Iz zajednice s. Radoslave bile su dvije – već spomenuta s. Melita Galić te s. Agneza Čturić, uhićena i osuđena u Sarajevu. Sve zatvorene redovnice dijelile su sudbinu drugih uznika: bivale su izložene raznim maltretiranjima, među koje su spadali često teški i iscrpljujući tjelesni poslovi neprimjereni ženama.

Iz tamnice se vratila u Mostar, u provincijalnu kuću, ali tu se zadržala manje od godinu dana. U Hercegovinu je dolazila povremeno, u prigodama. Smrt ju je zatekla u Mostaru, gradu u kojem je započela redovnički život. Nije bila u visokoj životnoj dobi, a možda ni sama nije bila svjesna koliko je imala narušeno zdravlje. Otišla je ostavivši sjećanje marljivе, samozatajne i požrtvovne osobe, uvijek spremne služiti zajednici kad god i kako god je trebalo. ✍

³ Isto; Spomenute suoptuženice s. Radoslave, Božica Blažević i Kata Krešić, osuđene su u istom procesu, svaka na 12 godina lišenja slobode s prinudnim radom i 6 godina gubitka građanskih i političkih prava. S. Melita je osuđena na istu kaznu tamnice kao i s. Radoslava, a jednako tako i fra Krsto Ravlić.

⁴ AKPDZ, MB 4115, Rješenje Armijskog suda Sarajevo II, 388/46. od 5. VII. 1946.

⁵ Isto; Ovdje valja spomenuti da su se s. Tomislava i s. Krešimira našle na udaru »narodnih vlasti« u drugom velikom valu uhićenja sestara 1948. kada su zatvorene i osuđene.

⁶ Usp. N. Palac, U knjigu života upisane, str. 118.

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»fra Leo Petrović i 65 subračea«, IX., 1 (16),
Široki Brijeg, 2016., siječanj – lipanj, 2016.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14,
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada
13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga... (s naznakom za Vicepostulaturu i nakanu):

- a) poštanskom uputnicom
- b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:

žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Polako se približava još jedna obljetnica, 71., jugokomunističkoga ubojstva 66 hercegovačkih franjevaca i mnoštva puka Božjega, a progoni i tamnice dovikli su se sve do Domovinskoga rata ili pada jugokomunizma. No, u našem društvu, s obiju strana granice, kao da vrijeme klizi unatrag. Bili smo pošli pa stali i sada ponovno plovimo jugokomunističkim vodama uz svesrdnu pomoć skrivenih i neskrivenih središta moći. Ali ne damo se mi, bilo je i težih vremena.

Danas se zaista vidi tko je za demokraciju, a tko za totalitarizam. Teška vremena čiste nas od naslaga i pokazuju onakvima kakvi u svojoj nutrini jesmo. Hvala Bogu, Crkva u Hrvata nije podlegla sirenskim pozivima i napadajima. Reka bih da je još čvršća nego što je bila. Shvaća da je Stepinčev put onaj jedini put koji nas ne će odvesti od nas samih jer je duboko ukorijenjen u put Isusov. Mučeništvo se pokazuje ne kao poraz, nego kao zvijezda vodilja. Ona druga zvijezda, što su nam je veličali dugih desetljeća, propast je i hrvatskom će narodu krenuti nabolje čim je se otrese, zajedno sa svim pripadajućim sličnim namislama.

U ovom broju donosimo dokaz tko je zapravo kriv za ubojstvo naših članova te drugih svećenika diljem naše domovine. Mlad i darovit povjesničar Vladimir Šumanović imao je otvorene oči kada je u jugokomunističkoj literaturi tražio skrivene odgovore na ono što nam se dogodilo. Mnogi su to čitali, ali nisu vidjeli. On

jest i stoga je, zajedno s drugima njemu sličnima, nada za našu bolju budućnost. Ona se, naime, gradi na istini, a ne na zabludama iz prošlosti.

Dijelovi naše društvene zajednice i dalje su svjesni svoga poslanja. Grad Široki Brijeg, čiji su korijeni u dolasku hercegovačkih franjevaca u taj kraj, odužio se njihovim pobijenim članovima i čitavom jednom ulicom. Naziv joj je Ulica pobijenih franjevaca. S pravom. Prolazi preko jednog franjevačkog žrtvoslovnog mjesta, mlinice i hidrocentrale te joj je to najprimjereniji naziv. Jugokomunizam je, prije nego što je pao, mislio da će pravljenjem ceste (a lagano je mogla proći samo s druge strane rijeke) zatrti to mjesto. Ali time ga je očito samo još više naglasio.

Želeći sačuvati uspomenu na pobijene franjevce, već smo u prošlom broju najavili da smo prišli zaštititi ratnog skloništa koje je postalo simbol jugokomunističkog ubojstva hercegovačkih franjevaca. Sada su se radovi razbuknuli i ujedinili ponovo franjevce i puk na istome zadatku. Istaknimo da je taj puk darivao kamen od svojih starih kuća za potrebe zaštite umjesto da je nešto na njemu zaradio prodajom tako dobrodošlom u ova krizna vremena.

Pobjeda nije u njihovim, nego u našim rukama. Povjerujmo joj istini te neka nam je svima

mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Nagradni natječaj	39
Istraživanja	15	Utamničeni	41
Stratišta	26	Podsjetnik	45
Pobijeni	30	Povijesne okolnosti	52
Glas o znakovima	35	Povjerenstva	54
Djela pobijenih	36	Razgovor	56
Odjek u umjetnosti	38	Iz Vicepostulature	59